

HISSİYOTLARNING SHAXS FAOLIYATIDAGI O'RNI

Jumaboyeva Nafisa Gulmirza qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

nafisajumaboyeva87@gmail.com

Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Psixologiya kafedra o'qituvchisi

Ilmiy rahbar: olimjonozodqulov30@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17828274>

Annotatsiya: Ushbu tezisda hissiyotlarning psixologik mazmuni, ularning turlari, asosiy funksiyalari va psixologiya darsliklarida berilgan klassik nazariyalar tahlil qilingan. Hissiyotlarning shaxs faoliyatidagi o'rni, fiziologik vapsixologik jihatlari, Jeyms - Lange, Canon - Bard va kognitiv talqin nazariyalarining mazmuni o'zbek psixologiya adabiyotlari asosida yoritilgan. Hissiyotlarning inson xatti-harakatini boshqarishdagi ahamiyati ilmiy - uslubda asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: hissiyot, emotsiya, affekt, kayfiyat, ehtiyoj, motiv, fiziologik reaksiya, emotsional holat.

Abstract: This thesis analyzes the psychological content of emotions, their types, main functions, and classical theories presented in psychology textbooks. The role of emotions in human activity, their physiological and psychological aspects, the content of James - Lange, Canon - Bard, and cognitive interpretation theories are covered based on Uzbek psychological literature. The importance of emotions in controlling human behavior is scientifically substantiated.

Keywords: feeling, emotion, affect, mood, need, motive, physiological reaction, emotional state.

KIRISH

Psixologiya fanida hissiyotlar masalasi qadimdan o'rganilgan. Umumiy psixologiya darsliklarida hissiyotlarning fiziologik asosi, shakllari, ularning paydo bo'lish mexanizmlari va bir qator klassik nazariyalar bayon etilgan. Ushbu tezis mazkur ilmiy yondashuvlarni tizimli ravishda yoritishga qaratilgan.

1. Hissiyotlarning ilmiy tavsifi: o'zbekiston psixologiya darsliklariga ko'ra (Nishonova, G'oziyev) Hissiyotlar - bu insonning ehtiyojlariga mos yoki nomos bo'lgan vaziyatlarga nisbatan boshdan kechiradigan ichki kechinmalaridir. Ular ijobiy (shodlik, mamnunlik) yoki salbiy (qo'rquv, g'azab, tashvish) shakllarda namoyon bo'ladi. Hissiyotlar shaxsning axborotni qayta ishlash jarayoniga, qaror qabul qilishiga, muloqot qilishiga va motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hissiyotlarning asosiy funksiyalari:

1. Moslashtiruvchi - organizmni vaziyatga moslashtiradi.
2. Tartibga soluvchi - xulq-atvorni boshqaradi.
3. Axborot beruvchi - vaziyat ijobiy yoki salbiyligini bildiradi.
4. Kommunikativ - hissiyotlar mimika, imo-ishora orqali ifodalanadi.

2. Hissiyotlarning fiziologik asoslari: o'zbek psixologiya darsliklarida ta'kidlanishicha, hissiyotlar miya po'stlog'i va po'stloq osti markazlari faoliyati bilan bog'liq. Ayniqsa: talamus -

hissiy signallarni uzatadi, gipotalamus - vegetativ jarayonlarni boshqaradi, miya po'stlog'i - hissiyotlarni ongli boshqarishga yordam beradi.

2. Hissiyotlarning fiziologik asoslari: o'zbek psixologiya darsliklarida ta'kidlanishicha, hissiyotlar miya po'stlog'i va po'stloq osti markazlari faoliyati bilan bog'liq. Ayniqsa: talamus - hissiy signallarni uzatadi, gipotalamus - vegetativ jarayonlarni boshqaradi, miyapo'stlog'i - hissiyotlarni ongli boshqarishga yordam beradi.

3. Hissiyotlarning asosiy nazariyalari: o'zbekiston psixologiya darsliklarida eng ko'p yoritiladigan uchta nazariya mavjud:

1. Jeyms - Lange nazariyasi: Bunazariya o'zbek psixologiya darsliklarida klassik ta'limot sifatida beriladi. Unga ko'ra: Avval organizmda fiziologik o'zgarishlar yuz beradi (yurak urishi, terlash). Keyin inson shu o'zgarishlarni hissiyot sifatida anglaydi.

2. Canon - Bard nazariyasi: Bu nazariya ham barcha umumiy psixologiya darsliklarida keltiriladi. Mazmuni: Hissiyot va fiziologik o'zgarishlar bir vaqtning o'zida yuz beradi. Talamus - bu jarayonda muhim markaz sifatida ko'rsatiladi.

3. Kognitiv baholash (ikki tarkibli) nazariya. Hissiyot paydo bo'lishi uchun fiziologik qo'zg'alishning o'zi yetarli emas. Inson vaziyatni qanday baholasa, hissiyot ham shunga mos shakllanadi. Masalan, bir xil yurak qisilishi qo'rquv ham, hayajon ham bo'lishi mumkin - buning farqini vaziyatni tushuntirish belgilaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda hissiyotlar insonning ehtiyoj va holatlarga nisbatan ichki munosabatini ifodalovchi asosiy psixik jarayondir. Psixologiya darsliklarida keltirilgan nazariyalar hissiyotlarning fiziologik o'zgarishlar, miya faoliyati va vaziyatni kognitiv baholash orqali shakllanishini ko'rsatadi. Bu jarayonlar insonning xulq-atvori, qaror qabul qilishi va kundalik faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nishonova Z. Umumiy psixologiya. - Toshkent: Fan, 2019.
2. G'oziyev E. Umumiy psixologiya. - Toshkent: Sharq, 2021.
3. Jalolov M. Psixologiya. - Toshkent: o'qituvchi, 2018.
4. Xoshimov A., Yoqubova S. Psixologiya. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
5. To'xtasinov R., Qodirova D. Psixologiya asoslari. - Toshkent: "o'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2020.
6. Xolmatov X. Emotsiyalar psixologiyasi. - Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.9.
7. Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li. (2024). Rahbar va xodim munosabatlarining boshqaruv jarayonidagi psixologik xususiyatlari. Образование наука и инновационные идеи в мире, 41(1), 110 - 113. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/12079>